

הנותרים

האסון שלהם אישי מאוד, פרטי מאוד, כי האדם היחיד שיכול להבין בדיוק מה עובר עליהם הוא גם זה שנלקח מהם. עשרים אחים ואחיות שכולים, שכל אחד מהם איבד את אחיו היחיד, יצאו למסע משותף בזנזיבר כדי להבין איך מסתגלים למציאות המשפחתית החדשה, ואיך לא נותנים לייסורי המצפון להיערם מעל הזיכרונות הנעימים

← ריקי רט, זנזיבר

במולד, מול הנוף פותח הלב, כל אחד מספר על הרגע שבו הבין כי נותר לבד. אחת אומרת שזה קרה דווקא כשהיא והוריה כבר הצליחו להרים את עצמם, ורצו לצאת יחד לחגוג יום הולדת. בשיתח השלפון למסערה היא אמרה מתוך הרגל "שולחן לארבעה", ואז תפסה שהם בעצם שלושה. אחרת, צעירה יותר, מספרת שבנסיעה משפחתית היא קלטה שתשב לבד במושב האחורי מעתה והלאה. משתתפת אחרת מודה שנמאס לה לשמוע את המשפט "תהיי חזקה בשביל ההורים, את כל מה שנשאר להם".

לשבוע אחד הם לקחו פסק זמן מהכול – גם מהצורך להיות בשביל אחרים – והתמסרו לכאב של עצמם. 45 אחים שכולים, שעשרים מהם איבדו את האב או האחות היחידים שהיו להם, יצאו למסע טיפולי בזנזיבר מטעם עמותת "משפחה אחת". מסע של מפגש עם תרבות אחרת, עם חול לבדילבן וים כחול, ובעיקר מסע אל תוכם. אל מי שהיו לפני שקיבלו את התואר "אחים שכולים", ואל מי שעוד יהיו. התלוויתי אליהם מהמפגש הראשון, וזיים מהוססים שנושאים על כתפיהם עול כבר של אובדן, ועד רגע הפרדה, מגובשים וגוּם זקוף יותר.

באחד הרגעים בקבוצת ה"סולו", או ה"מונו" כפי שהאחים השכולים הבודדים מכנים אותה, חוזר תומר אולאי אל רגע מכונן אחר: קבלת ארגוני הצידור של אחיו הגדול איתי, שנפל באוקטובר 2024 בגבול לבנון. "לקחתי את זה על עצמי. ההורים והחברים נשארו מוּחוץ לחור, ואני ישבתי עם הקצינה וסימנתי וי ליד כל פריט שמופיע ברשימה ואמור להיות בארגו".

צילום: באדיבות עמותת משפחה אחת

בעמותת דוברבן, נמצא עם המשפחה ועם חברים – ועדיין, הייתי צריך את העצירה הזאת לשבוע ואת המפגש עם אנשים אחרים במצב שלי. לשמוע אנשים שעוברים את הרברים שאתה עובר, זה מרגש ומחזק בצורה שלא תיאמן”.

הקילוף כואב

אליעזר גולדברג, 49, הוא “זקן השבט” בקבוצה. הוא ואחיו הקטן אבי הרגישו מילדותם תחושה של “שנינו נגד העולם”. האח, הרב אבי גולדברג, רב ומחנך בבית הספר הימלפרב, נפל בהתקלות עם מחבלים בדרום לבנון ב־26 באוקטובר 2024. הוא הותיר אחריו את אשתו רחל ושמונת ילדיהם, הורים מבוגרים ואח אחד, אליעזר. בילדותם למדו האחים גולדברג בבית הספר היסודי דוגמא עזריאל בנחלאות, והיו עושים יחד את הדרך הארוכה לשם מביתם בשכונת נווהדיעקב. “זה היה זמן איכות שלנו”, משחזר אליעזר. גם כשהקימו משפחות משלהם, הם התגוררו בסמוך. “כל אחד כבר תפס כיוון בחיים, אבל אח זה את. תמיד היינו בקשר, גם כשאבי ומשפחתו עברו לרובע, וגם כשהם נסעו לשליחות בממפיס. היו שיחות, אירועים משפחתיים, מפגשים בשבתות ובחגים”.

חורש וחצי אחרי שפרצה המלחמה חגג אליעזר שבת בר מצווה לבנו גלעד. אבי היה אז במילואים, ולא ידע אם יצליח להגיע. “אמרתי לו: ‘אין מצב. אם צריך, אני מרים טלפון לרמטכ”ל’. והוא אכן הצליח לצאת ברגע האחרון, והייתה שבת משפחתית מדהימה. אחר כך הגיעה שבת בר המצווה של הבן שלו, אלישיב, עוד אירוע משפחתי משמעותי.

“אבי עשה 250 ימי מילואים במהלך השנה הראשונה של המלחמה, ורוב הזמן הוא לא היה זמין. היה קשה לשמור על קשר, בפרט בשבועות האחרונים, בחגי תשרי, כי הם נכנסו ללבנון ממש בערב ראש השנה. לא יכולתי לשוחח איתו טלפונית, אבל השארנו זה לזה הודעות קוליות ואיחלנו שנה טובה. דיברתי איתו כשחזר הביתה אחרי הכניסה הראשונה ללבנון, ואז הוא נכנס שוב, וכבר לא חזר”. כשקיבל את ההודעה על נפילת אחיו הוא הבין מיד את המשמעות. “נשאיתי למעשה בן יחיד. זו מחשבה שחלפה בי עוד לפני הלוחיה, ואחר כך עיכלתי אותה בשבעה”.

ואחר כך, בשחזורים לחי השגרה, מה המשמעות של המעמד הזה בעבורך?

“דיברו כאן בסדנאות על כיבוד הורים. אחי היה 80 אחוז מכיבוד ההורים שלנו, ואני הייתי 20 אחוז. עכשיו אני צריך להיות 100 אחוז. ההורים שלנו, ייברלו לחיים טובים, הם אנשים מבוגרים, ולשכול יש השפעה על הבריאות הפיזית והנפשית שלהם, אבל היום אין לי פרטנר להתייעצויות רפואיות שקשורות אליהם, ואין שותף טכני לחלוק את העול. “יש כמובן חוסר גדול ברמה הרגשית, ואני חש זאת בכל יום. חסרות לי שיחות הטלפון עם אבי, אם זה סתם לפני שבת ואם זו התייעצות עם הרב הפרטי שלי באיזו שאלה הלכתית שעולה, או בנושא שקשור לחינוך הילדים. אבי תמיד היה כתובת, כי הוא היה את, רב ומחנך”.

רק בתקופה האחרונה הבין אליעזר שהוא צריך לתת מקום גם לטיפול בעצמו. “בהתחלה המצאתי לעצמי הגדרה – ‘אח שכול בתפקוד גבוה’. נזרקתי בחזרה לתוך החיים, עשיתי זאת מבחירה ומתוך מחשבה, ולא חשבתי שאני רוצה או צריך טיפול. רק אחרי כחצי שנה הבנתי שעברתי טראומה, ושגם אם אני מתפקד ואין לי קושי או מגבלה ביומיום, אני עלול לפגוש את זה בשלב מאוחר יותר בחיים, ולכן צריך לטפל בזה כמו בכל בעיה רפואית”.

אליעזר גולדברג:
"בהתחלה המצאתי
לעצמי הגדרה -
'אח שכול בתפקוד
גבוה'. נזרקתי
בחזרה לתוך החיים,
ולא חשבתי שאני
רוצה או צריך טיפול.
רק אחרי כחצי שנה
הבנתי שעברתי
טראומה, ושגם אם
אני מתפקד ואין לי
קושי או מגבלה
ביומיום, אני עלול
לפגוש את
זה בשלב
מאוחר יותר"

צילום: באדיבות המשפחה

סרן הרב אבי גולדברג ז"ל

הוא בן 23, סטודנט, תושב אורנית. בילדותו, הוא מספר, הוריו היו חוזרים מהעבודה בשעות מאוחרות, ואיתי היה זה שלקח אחריות על תומר – החזיר אותו מדי יום מבית הספר, חימם לו ארוחות וליווה אותו לחוגים. “הוא היה אח גדול קלאסי ומדהים”, אומר תומר. “היו לנו תקופות טובות יותר ופחות, כמו אצל כולם, אבל הקשר שלנו תמיד היה טוב והדוק, ובשנים האחרונות הוא רק הלך והתחזק. איתי כבר השתחרר מהצבא, אני נכנסתי לשירות קבע, ונעשינו חברים טובים ממש. הכול היה יחד: בגדים, צחוקים, נסיעות, רכבים, הכול”.

כשפרצה המלחמה, איתי חיכה לצו “ובסוף הוא וכל הצוות שלו פשוט החליטו לרדת מיוזמתם לשטחי הכינוס. הצו הגיע רק אחר כך”. תומר עצמו שירת אז כקצין משאבי אנוש באחד מגדודי חטיבת החילוץ של פיקוד העורף. “רוב הזמן עסקתי בזיהוי חללי צה”ל ובטיפול במשפחות”.

דאגת לאחריך?

“בוודאי. אבל דווקא משום שבתפקיד שלי התעסקתי הרבה מאוד עם המוות, לא הרשיתי לעצמי לחשוב על האפשרות שזה יגיע אליי. תמיד גם סמכתי על איתי, ורציתי להאמין ששום דבר לא יקרה לו”.

מה זה אומר, להיות אח שכול יחיד?

“יש תחושת בדידות עמוקה, כי אין מי שיבין אותך באמת, משהו שעבר את זה יחד איתך. כשיש אחים נוספים, יש עוד מישהו שיסחב איתך את העול, עוד זוג ידיים בבית, עוד תמיכה בהורים – ועוד פה לדבר איתו, אדם שחולק איתך את האבל. עם הזמן, ההבנה של המצב הזה חודרת עמוק יותר ויותר”. ויש גם ההורים על ההשלכות העתידיות. “לא יהיו לי אחיינים, אני לא אהיה דוד ‘מהצר שלי’. ואני גם מבין שההורים יום אחד כבר לא יהיו כאן, ואני אשאר בלעדיהם ובלעדיו”.

מה ציפית לקבל מהמוסע הזה?

“אני לומד היום, משרת במילואים, מתגרב

"בטיפול אנחנו רוצים שיתחילו בשאלה מי אני, ורק אז מי אחי". טל פסטרנק-מגני

בייביסיטר".
היא מלאת תורה והערכה לכן הזוג שלה, ירדן, על התמיכה שהוא נותן לה לכל אורך התקופה הזאת. "יש לו המון סבלנות ואורך רוח. הוא התחתן עם אישה אחת, ומצא עצמו במצב שלא חלם עליו. הבריחה אומרת שבזמן שאנחנו, האחים השכולים, יושבים שבעה – בני הזוג שלנו עומדים שבעה. הם רצים ומתזוים בשבעה וגם אחר כך, ואף אחד לא מכיר בכאב שלהם. תמיד ישאלו את ירדן 'איך אשתך', ולא ישאלו איך הוא מתמודד. כבר שנה ותשעה חודשים הוא גם אבא וגם אמא לשלושת הילדים, כי אשתו היא כרגע אחות שכולה, וזה התפקיד הראשי שלה בחיים".
מה החוויה שלך כאן, בהתכנסות הזאת?
"דרכת הרים. כשגרה אני כל הזמן בעשייה, ובאתי לכאן כדי להתכנס פנימה. היו לנו כאן ימים מפרקים ממש, ימים שהציפו את הגעגוע, אבל בערך יושבים לדבר ולהיות יחד, אוספים את עצמנו ומוצאים סיבות ודרכים לשמות. זה מחזק".
מאז נפילתו של נצור, אדווה נוסעת ברחבי הארץ כדי לנחם אחים שכולים אחרים. היא גם ביקשה להצטרף למערך המילואים, וכיום היא משרתת כקצינת תל"ם (תמיכה, ליווי ומיצוי זכויות) ומלווה פצועים. "אני עושה אצלם ביקורי בית, ויש בזה אמירה – אנחנו רואים אותך, אנחנו זוכרים אותך, אתה חשוב לנו, אנחנו יודעים שהקרבת. זה נותן הרבה מאוד גם לי. הריפוי שלי הוא בעשייה ובמצאת משמעות".

רק לא לבחור מצבה
את עמותת משפחה אחת, שהזמינה אותי להצטרף למסע, הקימו מרק ושנטל בלזברג בשנת 2001, בעקבות הפיגוע במסעדת סבארו בירושלים. המנכ"ל משה סוויל מספר לנו כי העמותה מנסה כל העת לזהות היכן המשפחות השכולות לא מקבלות מענה, ולתת להן אותו. "התורה הטיפולית בכל הקשור לשכול טראומטי נכתבה בעשרים השנים האחרונות", הוא אומר. "לצד הפרוטוקולים הטיפוליים, הבנו את החשיבות של תהליך עמוק שנעשה דווקא מעבר לים, במקום שיש בו פחות לחץ ועומס נפשי על המשתתפים. אנחנו שמים דגש גם על בניית 'קבוצות שווים' מדויקות ככל האפשר, כדי ליצור שיח פתוח ובונה. המטרה שלנו

אדווה גבאי:
"יפתאום אמא
אומרת לי שאני
צריכה להיות
מורשית חתימה
או אפוטרופוס,
אבל לי ברור
שאני לא טובה
בעיסוק בכספים
או בבריאות, זה
של נצור. אחרי
אחת הסדנאות
כאן התקשרתי
לאמא ואמרתי
לה: 'תדאגו
להזדקן יפה,
כי אם יקרה
לכם משהו,
אני לא אדע
מה לעשות'"

לאמא ואמרתי לה: 'תדאגו להזדקן יפה, כי אם יקרה לכם משהו, אני לא אדע מה לעשות'. אם אמא שלי תשבור רגל חלילה, אני לא אדע לקלח אותה".
נצור, מספרת אדווה, היה ילד מחונן ותלמיד מצטיין, שדאג תמיד לעזור למי שקשה לו. בבית הספר הקדיש מזמנו לקדם ילדים אחרים, ובהסעה היה מתיישב ליד הילד שישב בודד. בבגרותו ניהל עסקים שונים עד שנחשף לעולם הטיפול. הוא למד טיפולי גוף ונפש, וחלם להקים בית טיפולי לנוער בסיכון. לאחר נפילתו פתחה המשפחה מימון המונים כדי להקים מבנה שישמש למטרה הזאת. גם כאן, אדווה הייתה זו שלקחה על עצמה את האחריות להובלת המיזם. "לפעמים אני חושבת שהוא היה יכול להסתפק בחלומות קטנים יותר", היא אומרת בחיוך עצוב, "ולאעמיס עליי פחות".

איפה הוא חסר לך במיוחד?
"בכל מקום. לקבל ממנו שיחה לפני הטיסה, 'שיהיה לך מסע משמעותי'. או לשמוע ממנו ב־1 בספטמבר: 'התלמידים זכו כך, איזה כיף להם שאת המחנכת שלהם' והברכות שלו ליום ההולדת, שהן הכי מדויקות. אם הייתי מתעצבנת על ההורים שלנו, או שהם התעצבנו עליי, נצור היה תמיד זה שמרגיע. הוא היה מביא את התוכנות שלו, ואנחנו היינו אומרים 'טוב, הוא צודק', ועוברים הלאה. חסר לי גם הקשר שלו עם הילדים שלי. הוא היה יוצא איתם למגרש לשחק כדורגל, עושה עליהם

צילום: באדיבות המשפחה

רס"ן נצור שמחז"ל

את המסע הטיפולי המיועד לאחים שכולים הוא מגדיר "שבוע מטלטל ומחזק. אנחנו מנותקים מהסביבה הטבעית שלנו, ויש בזה משהו חיובי. פגשתי במסע הזה אנשים מופלאים, עם ישראל בתפארתו, מכל הגוונים והסוגים, מן הכפר ומן העיר. אנחנו מקבלים פה טיפולים, טכניקות ושיטות שניקח איתנו גם הלאה. כן, זה שבוע של קילוף שכבה אחרי שכבה, וזה כואב, אבל גם מחזק. אתה יושב במרוכז עם אנשים שמבינים אותך היטב, כי גם הם איבדו את האח היחיד או האחות היחידה, ויש משהו בשותפות הגדול הזאת. עולות מחשבות, יש שיח, שומעים אנשים אחרים שחווים את אותה החוויה, וזה נותן כוח".

עומדים שבעה

בערב השלישי, כשהלכבות כבר פתוחים, אנחנו יושבים על פופים ליד הבריכה. חום היום מתחלף בבריזה נעימה מהים. הפעילות לערב הזה היא משהו בין קריקט לשירה בציבור – כל אחד מהמשתתפים בוחר שיר, וכולם מוזמנים להצטרף. אחת מתחילה את "קחי לך זמן, הכאב הזה יחלוף מהר". אחר פוצח בתורו ב"עוף גוול", וכולם מלווים אותו בגרון חנוק. אדווה גבאי בוחרת את השיר "קרן שמש". היא מקדישה אותו לאחיה נצור שמחי, שנפל בקרב בצפון רצועת עזה, והוא בן 31. חמישה חודשים לפני מותו הקדיש נצור את השיר הזה לאשתו בחתונתם. אדווה משתפת את הנוכחים גם בהקלטה שלו שר את השיר: "הוא קצת זיזי", היא נזכרת בחיוך.

אנחנו יושבות לשיחה באחד החופים היפים של זוגיבר. אדווה, בת 37, נשואה ואם לשלושה, מתגוררת בפתחתקווה ועובדת כמחנכת ויועצת. היא ונצור גדלו ביישוב מסד שבצפון. הוריהם עברו כאנשי חינוך, וגם במשפחה הזאת סדר היום העמוס של ההורים יצר קשר קרוב בין הילדים. "נצור היה אחי הקטן, אבל היה הרבה יותר אחראי ובוגר ממני", מספרת אדווה. "בתור ילדה יכולתי למשל לקלקל את הטלוויזיה, ואז לקרוא לו כדי שיתקן". הקשר הטוב נשמר גם כשבגרו, ולאחר שעזבו את הבית הם היו מסכרנים את השבתות שלהם אצל ההורים. ב־7 באוקטובר היה נצור בירח דבש בתאילנד עם אשתו קורל. כשהבין שפרצה מלחמה החליט לחזור לארץ. אדווה ניסתה לשכנע אותו לא לקטוע את החופשה, אך הוא אמר לה "אני לא יכול לעמוד מנגד, צריכים אותי". שלושה חודשים אחר כך דפקו המוריעים בדלת ביתה. שניים מילדיה בדיוק התחילו לריב, והיא צעקה להם "תפסיקו, תשחקו יפה כמו אחים" – ונזכרה בקשר הטוב שהיה לה ולנצור כילדים. היא חשבה שמאחורי הדלת עומדים מתרימים, ומכיוון שלא היה לה כסף מזומן בבית, לא מיהרה לפתוח. כשהדפיקות נמשכו אדווה ניגשה אל הדלת, ואז קיבלה את הבשורה המרה.

איך החיים השתנו מאז?

"החיים כנראה אותו הדבר, אני השתנית. יש רצון להיות טובה יותר, לעשות טוב יותר, למשל לא לדבר לשון הרע. ומצד שני, הכול מאבד משמעות. החיים קורים, אבל שום דבר לא משמח באמת. כאילו הלב מפסיק לפעום ויש רק קו ישר. נחמד וכיף להיות עם חברים, העבודה שלי מדהימה, ועדיין יש חוסר".

כל מה שקשור להנצחה ולאזכרות, היא מספרת, מוטל בעיקר עליה. "להורים זה מורכב. אני משתדלת לנסוע אליהם יותר. פתאום אמא אומרת לי שאני צריכה להיות מורשית חתימה או אפוטרופוס, אבל לי ברור שאני לא טובה בעיסוק בכספים או בבריאות, זה של נצור. אני מרגישה שזה לא קשור אליי. אחרי אחת הסדנאות כאן התקשרתי

צילום: באדיבות ומתשפחה

בן ז"ל ואבינועם שמעוני

היא להעניק לכמה שיותר משפחות שכולות מסע שיש בו כוחות ריפוי ותקווה גדולה".

המסע הטיפולי לזוגיבר נמשך שבוע שלם, כולל שבת. בערב שבת רוב משתתפי המסע מתכנסים לתפילה, שנערכת בנוסח קרליבר. גם התל"שים תבורה מניחים כיפות ומצטרפים, ואלו שלא, יושבים על שפת הבריכה ומתחברים ליום המנוחה בדרכם שלהם. סעודת השבת כוללת חלות ביתיות, סלטים מרוקאיים, דג חריף, מרק קוסקוס ועוד. אנחנו מקנחים באנגס מקומי ובמשחק אליאס סוער אל תוך הלילה.

הרכות הטיפולית של המסע היא טל פסטרנק מגנזי – עובדת סוציאלית, מטפלת ומנחת קבוצות, שמתמחה בתחומים של שכול, טראומה, חירום וחוסן. ההנחה של קבוצת "הסולו" היא משימה טעונה במיוחד עבורה, משום שהיא עצמה שייכת לקטגוריה הזו: שני אחיה הצעירים, אבירם ואיתי, נהרגו לפני 17 שנה בתאונת מטוס. "הקרקע נשמטה לי מתחת הרגליים", מתארת טל את היום ההוא. "חורנו מהויהוי, ורחוב היה כבר מלא מכרים ובני משפחה, ואני אמרתי לעצמי: זהו, אני בורדה. בשבעה אמרתי לאמא שלי שמרבר כזה, משפחה יכולה או לצמוח או להתפרק, ואנחנו לא משפחה שמתפרקת. מצד שני ידעתי שאני צריכה לאפשר לעצמי את הזמן להתאבל ולכאוב ולפרוק ולהתפרק, וזה מה שעשיתי. חוותי לעבודה שלי כקצינת מבחן למבוגרים, אבל בצורה מינורית מאוד, ובמקביל לקחתי את הזמן ללכת לטיפול ולסנדאט".

בשנים שאחרי מות אחיה, מספרת טל, היא חשה בעוצמה את הבדידות. גם הנושא הזה עלה בשסן הקבוצתי. "החכמה היא ללמוד להיות לבד, אבל לא בודד. לדעת להתייחד עם עצמי וגם לפתח חברויות עמוקות אחרות. יש לי חברות שמבחינתי הן ממש כמו משפחה".

איך החורים שלך התמודדו עם השכול הכפול?

"יש לי חורים מרהימים

ומיוחדים. הם היו באבל עמוק

במשך שנים, ובכל זאת

אמא שלי אמרה: זה לא

יהיה בית שהנכרים שלי

לא ידעו להגיע אליי". גם

אם היא הייתה מפורקת,

ברגע שהילדים שלי

הגיעו אליה היא עשתה

הכול כדי לפנק אותם.

"היו משימות שאני

אבינועם שמעוני: "לא קל לי לשים את עצמי במקום הראשון, ויש לי ייסורי מצפון אם אני משאיר את אמא לבד בשבת. מכיוון שההורים שלנו גרושים, תיווכתי ביניהם לאורך השנתיים האלה בכל מה שקשור לאזכרה ולהנצחה.

דווקא עכשיו, כשאני שחררתי, הם מדברים ביניהם יותר ומסתדרים"

צילומים: Itaydberg

ישראלים, הוא שם לנו עומד ארם. ביום אנחנו בוכים, בלילה רוקדים", מסכמת אחת המשתתפות את החוויה. חברתה מסבירה לי שרק עכשיו היא יכולה לרקוד בחופשיות. "בארץ זה תמיד 'מה יגידו' – מה, אח שלה מת והיא רוקדת? ובכלל, כשאני יוצאת עם חברות, הן כל הזמן שואלות 'את בסדר? להביא לך משהו?'. כל הזמן בוחנות אותי. כאן כולם מבינים מה עובר עליי גם בלי מילים".

השכול השקוף

אחד מחברי הקבוצה הוא אבינועם שמעוני, שאחיו הבכור בן שמעוני נרצח לאחר שהסתכן שוב ושוב כדי לחלץ מבליט ממתחם הנובה. בילדותם התגוררה המשפחה ביישוב דוגית, עד שגורשה משם בהתנתקות. לאחר מכן ההורים התגרשו והמשפחה התפצלה: אבינועם נשאר לגור בדרום עם אמו ועם אחיו התאום חי, שסובל מפיגור שכלי ומשיתוק מוחין, ואילו בן ואביהם עברו לגור בצפון. אבינועם וכן המשיכו לשמור על קשר, עד שבשלב מסוים החליט אבינועם להצטרף לאביו ולאחיו הגדול.

במושב בוסתךהגליל, "לא היה לי טוב ביישוב שבו גרתי עם אמא", מספר אבינועם (32), היום נשוי ואב לתינוקת. "בגיל 12־13 קיבלתי את ההחלטה הקשה לעזוב אותם, והיום בדיעבד אני מודה על

זה. ביני ובין אחי הגדול יש הפרש של שנה, וגרלנו ממש יחד. בן אהב מכוניות, אופנועים, מסיבות. אני הייתי הילד הטוב בבית".

כ־7 באוקטובר לא ידע שכן נמצא במסיבת הנובה. בתחילה הוגדר אחיו כנערד, ורק לאחר כמה ימים אותרה גופתו. בר בדר התגלה סיפור הגבורה שלו. "חברים אמרו לו 'זה מסוכן, אל תבוא לכאן, אבל הוא התעקש לחזור ולהציל אותם'".

איך השפיע עליך מותו?

"לא חשבתי מעולם שדבר כזה יכול לקרות לי. זה הפך לי את החיים. איברתי את כל התמימות שהייתה לי".

למסע של האחים שגשארו לבד הוא הצטרף אף שיש לו כאמור אח תאום. "עכשיו אני האסטרופוס של חי, אני זה שמטפל בו ודואג לו. עד לרצח, גם בן היה גר עם אמא ועוזר בטיפול בו. זה תמיד היה על שנינו, ותמיד גם הייתה הידיעה שאם יקרה משהו להורים, אנחנו

צילום: באדיבות ומתשפחה

רס"ר אייתי אזולאי ז"ל

תומר אזולאי: "עם הזמן, ההבנה של המצב הזה חודרת עמוק יותר ויותר. לא יהיו לי אחיינים, אני לא אהיה דוד י'מהצד שלי". ואני גם מבין שההורים יום אחד כבר לא יהיו כאן, ואני אשאר בלעדיהם ובלעדיוי"

נהיה שם יחד בשבילים. עכשיו נשארתי לבד. חי הוא מבחינתי כמו עוד ילד שאני עוזר לו.

"במשך שנתיים לא נתתי לעצמי רגע בשבילי. עובתי את כל מה שהיה לי בחיים – את העבודה שלי כהנדסאי חשמל, את הבית – ורק טיפולתי בהורים, באחי התאום ובהנצחה של בן. כשהמלחמה הסתיימה הרגשתי כמה אני עייף ואין לי כוח. הבנתי שכל עוד אני ממשיך לגנוע סביב השכול והעזרה להורים, אני לא מצליח להתקדם ולא יכול לטפל בעצמי, ולכן החלטתי לשחרר קצת. זה לא פשוט מבחינתי. לא קל לי לשים את עצמי במקום הראשון, ויש לי ייסורי מצפון אם אני משאיר את אמא לבד בשבת. מכיוון שההורים שלנו גרושים, תיווכתי ביניהם בשנתיים האלה בכל מה שקשור לאזכרה ולהנצחה. דווקא עכשיו, כשאני שחררתי, הם מדברים ביניהם יותר ומסתדרים".

רבים מהאחים השכולים מספרים על תחושה עמוקה שהמדינה לא מכירה בהם. הם זכאים אומנם למלגת לימודים חלקית ולהשתתפות בטיפול נפשי, אך לדרבניהם זה לא מספיק. אבינועם שמעוני, למשל, לא הצליח עד היום לחזור לעבודה. "אנחנו שקופים", הוא אומר. "אנחנו עובדים קשה, מטפלים בהורים שלא מתפקדים, מתמודדים עם הכול. צריך להיות גוף שיבין מה נחוץ לנו – סיוע, הכוונה, חזרה לתעסוקה. זה צריך לבוא מגורם רשמי. לא הגיוני שעמיתות מממנות את הדברים האלו".

אליעזר גולדברג מצביע על ההיררכיה הכאובה של השכול: "המדינה שמה בראש את האלמנה והילדים, אחיהם את ההורים, האחים בתחתית, בלי שום הכרה. הרבה מהם חוו טראומה עמוקה ועזבו עבודה, אבל התחושה היא שאנחנו לבד".

"המדינה לא מכירה מספיק במה שחווינו", אומר תומר אזולאי. "זה לא מתבטא בתנאים, לא בסיוע, ובעיקר לא ביחס. במסגרת התפקיד שלי בצבא הקפדתי תמיד לכבד משפחות שכולות. היום אני מבין עד כמה חסר מענה להתמודדות היומיומית, לקושי היומיומי". הניסיון למצות זכויות בסיסיות, הוא אומר, הופך למסע ייסורים: "זה לא הגיוני שצריך לדרוך, לכתוב מכתבים, להתנחן. יש טיפול נפשי, נכון, אבל זה אמור להיות סוף התהליך. לפניו צריך יחס, אהו, דלת פתוחה. הטיפול במשפחות אמור להיות התפקיד של אגף משפחות, הנצחה ומורשת במשרד הביטחון, אבל בפועל אתה זה שנאלץ לרוץ אחיהם. אני לא צריך כסף, ברוך השם. אבל מה לגבי מי שכן מתקשה?"

מול הקולות הללו, ארווה מציגה תמונה שונה:

"לי קצת קשה להגיד שאין הכרה. אני מקבלת מענה רגשי ממשרד הביטחון, וזה מה שאני צריכה כרגע. אני מרגישה שראויים אותי בעבודה ובקהילה. אבל אני גם יודעת שיש הרבה אחים שכולים שלא מסוגלים לחזור לעבוד, ולא מקבלים לגיטימציה לכאב שלהם. דיברתי עם אחים שלא מוצאים את עצמם מקצועית מאז 7 באוקטובר. אולי המדינה צריכה לתת להם הכוונה שתעזור להם בשיקום".

רגע לפני שיצאו אל שדה התעופה, המשתתפים מתכנסים למעגל מחבק על שפת הים. "עד אחרי הנצח, עד לפני הכל, ניפגש תראה בסוף, זמן הוא ים אף לא החוף", הם שרים יחד, ומבטיחים לשמור על קשר. וגם כשהם עוזבים את האי, נשארת מאחוריהם מוזכרת מהימים הקשים והמחוקים שעברו עליהם במקום הזה: במהלך השבוע צמח כאן ענזור של סטיקרים, עטוף פנים צעירות ויפות שמשקיפות אל הנוף והנויברי, עדות למסע של אחים ואחיות שעריין לא הסתיים. ■

לתגובות: dyokan@makorishon.co.il